

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ

1. ਸਮੂਹ ਡਵੀਜ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਪੰਚਾਇਤ,
2. ਸਮੂਹ ਵਧੀਕ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਵਿਕਾਸ),
3. ਸਮੂਹ ਜਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ,
4. ਸਮੂਹ ਉਪ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਫਸਰ, ਜਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਸ
5. ਸਮੂਹ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ, ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ।

ਮੀਮੋ ਨੰਬਰ: 38806-40906

ਮਿਤੀ: 14/11/2007

ਵਿਸ਼ਾ : ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ।

1. ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਿੱਤਾਮੁੱਖ (Professional) ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬਚਾ (Inventory) ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਖੁਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਚਕੋਤੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਕਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਤਾਂ, ਮਾਲ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ (alienated) ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ, ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਲ ਰਹੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵੀ ਉੱਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਏ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਅਪੀਲਾਂ ਵੀ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਐਕਟ ਅਤੇ ਰੂਲਜ਼ ਬਾਰੇ ਵੀ ਚੰਗਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ

ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਮਿਤੀ 01/09/2007 ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿੱਖੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਰਿਸ਼ਟ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ (expert) ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ, ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੁਕਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤੀ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

2. ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਕਿਤਾਬਚਾ (Inventory) :- ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅਤੇ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕੰਮ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਕਿਤਾਬਚਾ (Inventory) ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ ਤੇ ਬੋਲੀ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਜਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਤੇ ਜਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਕਿਤਾਬਚਾ ਵੀ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ, ਪੰਚਾਇਤ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀ ਇਹ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ:-

- (i). ਖੇਤੀ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਾਲ ਦਰ ਸਾਲ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਚਕੌਤੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- (ii). ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਧਾਰਾ 7 ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।
- (iii). ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਸਲੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਤੇ ਲੈ ਲਏ ਹਨ।
- (iv). ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਫੈਸਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਪੀਲ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਤੁਰੰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਾਇਦਾਦਾਂ, ਜਾਇਦਾਦ ਰਜਿਸਟਰ (Property Register) ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੰਚਾਇਤੀ ਰਾਜ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਵਿਵਰਣ ਦਾ ਵਰਨਣ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਬੋਲੀ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਆਮਦਨ, ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠ ਜ਼ਮੀਨ,

5319. 821

ਅਦਾਲਤੀ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਵਿਵਰਣ, ਆਦਿ। ਜਿਥੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ, ਪੰਚਾਇਤ ਸਕੱਤਰ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚ ਦੀ ਮੁੱਖ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਜਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਤੋਂ ਇਹ ਤਵਕੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਬਾਰੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੱਦਾਇਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ।

3. ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਜੁਮਲਾ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ-ਮਾਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ:-

ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਅਤੇ ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਨ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਮਾਨਤਾਵਾਂ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰਣੀ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ:-

ਮੱਦ	ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ	ਜੁਮਲਾ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਮਾਲਕਾਨ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ
ਕਾਨੂੰਨ/ਐਕਟ ਨਿਯਮ	ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ, 1961	ਦੀ ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ (ਕੰਨਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਪਰੀਵੈਨਸ਼ਨ ਆਫ ਫਰੈਗਮੈਨਟੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ 1948
ਨਿਯਮ	ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਰੂਲਜ਼, 1964	ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ (ਕੰਨਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਆਫ ਫਰੈਗਮੈਨਟੇਸ਼ਨ) ਰੂਲਜ਼, 1949
ਮਾਲਕੀ	ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ	ਜੁਮਲਾ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਮਾਲਕਾਨ ਰੂਲ 16(II)
ਪ੍ਰਬੰਧ	ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ	ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਸੈਕਸ਼ਨ 23-ਏ
ਇਤਿਕਾਲ	ਜ਼ਮੀਨ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਆਦਿ ਦੀ ਮਾਲਕੀ।	ਜ਼ਮੀਨ ਜੁਮਲਾ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦਰਜ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਖੇਵਟਦਾਰਾ ਦੀ ਮਾਲਕੀ। ਰੂਲ 16(ii)
	ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਰੂਲਜ਼ 1964	ਦੀ ਈਸਟ ਪੰਜਾਬ ਹੋਲਡਿੰਗਜ਼ (ਕੰਨਸਾਲੀਡੇਸ਼ਨ ਐਂਡ ਪਰੀਵੈਨਸ਼ਨ ਆਫ ਫਰੈਗਮੈਨਟੇਸ਼ਨ) ਰੂਲਜ਼, 1949
ਅਣ-ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣਾ।	ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਐਕਟ, 1961 ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਅਧੀਨ।	ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਪਰੀਮਿਸਿਸ ਐਂਡ ਲੈਂਡ (ਇਵਿਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰੈਂਟ ਰਿਕਵਰੀ) ਐਕਟ, 1973 ਦੀ ਧਾਰਾ 3-4 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ (ਕਾਮਨ ਪਰਪਜਜ਼ ਲੈਂਡ)

5/3/19. 2/2

		ਇਵਿਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਰੈਂਟ ਰਿਕਵਰੀ ਐਕਟ 1976 ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕਠੇ ਤੌਰ ਤੇ ਜੋੜ ਕੇ ਪੜਨ ਰਾਹੀਂ।
ਟਾਈਟਲ ਦਾ ਸਵਾਲ ਭਾਵ ਝਗੜਾ	ਪੇਂਡੂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ।	ਚੱਕਬੰਦੀ ਨਿਯਮਾਂ 1948 ਦੇ ਨਿਯਮ 18 ਅਧੀਨ।
ਜ਼ਮੀਨ ਵੀ ਵੰਡ	ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਹੁਕਮ ਮਿਤੀ 1985 (ਜਮਾਲਪੁਰ ਕੇਸ) ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜਾਂ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।	ਚੱਕਬੰਦੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਨੁਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਧਾਰਾ 42-ਏ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੰਡ ਦੀ ਸ਼ਾਵ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

4. ਪੀ ਪੀ ਐਕਟ 1973 ਅਧੀਨ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੇਸ :-

ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ, ਜਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸ ਪੀ.ਪੀ.ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੁਮਲਾ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਮਾਲਕਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਬੰਧੀ ਕੇਸ ਵੀ ਪੀ.ਪੀ. ਐਕਟ ਅਤੇ “(The Punjab Gram Panchayat (Common Purposes Land) Eviction and Rent Recovery Act, 1976)” ਇੱਕਠਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਪੜਨਾ ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਸਬੰਧਤ ਅਫਸਰ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਪਰੀਮਿਸਿਮ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਾਲੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰੇ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ਾ ਖਾਲੀ ਕਰਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਉਹ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ਾ ਖਾਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

5. ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਕੇਸ:-

ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਕੇਸ “(Punjab Village Common Land (Regulation) Act 1961)” ਤਹਿਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ਿਆਂ ਹੇਠ ਪਈਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਉਕਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ, ਪੰਚਾਇਤ ਸਕੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਦੀ ਇਹ ਮੁੱਢਲੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਵੇਖਣ ਕਿ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ

4319. 25,

ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ, ਕੇਸ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜ਼ਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕੇਸਾਂ ਤੇ ਸਮੀਖਿਆ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੇਸ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

6. ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ:-

ਇਹ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਕੁੱਝ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪੰਚਾਇਤ ਸੰਮਤੀਆਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਿਖਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਚੈਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਜੇ ਫਿਰ ਵੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੇ ਖਾਤੇ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ ਜ਼ਿਲਾ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਖੜੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜਮਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ, ਚੱਕਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ, ਸਾਂਝੇ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਅੰਦਰਾਜ ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ ਇਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਾਂ ਉਪਰ ਹੀ ਖੜਾ ਹੈ। "East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Act, 1948" ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤਹਿਤ ਉਕਤ ਸਥਿਤੀ ਦਰੁਸਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ। ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ 1948 ਦੇ ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ, ਇੰਤਕਾਲ ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਾਉਣ।

7. ਜੁਮਲਾਂ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਮਾਲਕਾਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ :-

ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ "East Punjab Holdings (Consolidation and Prevention of Fragmentation) Act, 1948" ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 18 ਅਤੇ ਇਸ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਬਣੇ ਨਿਯਮ 16 (ii) ਅਧੀਨ ਵਿਨਿਯਮਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੁਮਲਾ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਗਰਾਮ

43/19, 03/11

ਪੰਚਾਇਤ ਕੋਲ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ :-

- (i). ਜੇਕਰ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੰਸੋਲੀਡੇਸ਼ਨ ਰੁਲਾਂ 1949 ਦੇ ਰੂਲ 16(II) ਅਧੀਨ ਕੀਤੇ ਉਪਬੰਧ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਲ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਅਰਜ਼ੀ ਪਾ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਂ ਵਾਂ ਦੀਘਰ ਹੱਕਦਾਰਾਂ ਅਰਾਜੀ ਹਸਬ ਰਸਬ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਾਉਣ।
- (ii). ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਪੈਰਾ 4 ਵਿੱਚ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਅਣ-ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਬਜ਼ੇ ਪੰਜਾਬ ਪਬਲਿਕ ਪਰਿਮਿਸ਼ਿਜ ਐਕਟ, 1973 ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ (ਕਾਮਨ ਪਰਪਜਜ ਲੈਂਡਜ) ਅਵਿਕਸ਼ਨ ਅਤੇ ਰੈਂਟ ਰਿਕਵਰੀ ਐਕਟ 1976, ਦੋਹਾਂ ਅਧੀਨ ਨਿਪਟਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਕੇਸ ਸਬੰਧਤ ਕੁਲੈਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।
- (iii). ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਵੰਡ (re-partition) ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁੱਢਲੇ ਚੱਕਬੰਦ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਵੰਡਣ ਦਾ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਸਬੰਧੀ ਵਧੇਰੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਇਸ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਧਾਰਾ 42-ਏ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਕਾਕੜਾਂ ਬਨਾਮ ਵਧੀਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕੰਸੋਲੀਡੇਸ਼ਨ (1997, ਜਿਲਦ 8, ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ.484) ਵਿੱਚ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮਾਨਯੋਗ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਭੋਜੋ ਮਾਜਰੀ (ਸੀ.ਡਬਲਿਊ.ਪੀ. 10425/2007 ਵਿੱਚ, ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਮਿਤੀ 16-07-2007 ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੋਧ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਪਾਸ ਚੱਲ ਰਹੀ ਵੰਡ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਕੰਸੋਲੀਡੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਜੋੜੀ ਧਾਰਾ 42-ਏ,

5/3/11

ਸਬੰਧੀ ਆਪਣੇ ਮੀਮੋ ਨੰਬਰ 17/19/2002-MB-5/6161 ਮਿਤੀ 09-08-2007 ਰਾਹੀਂ ਸਮੂਹ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਗਸ਼ਤੀ ਪੱਤਰ (ਸਰਕੂਲਰ) ਜਾਰੀ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ :-

- > ਜੁਮਲਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਨਾ ਕਰਨ ਭਾਵੇਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵੀ ਹੋਣ।
- > ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਰਹਿਣ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦੇ ਉਲਟ ਅਸਰ ਵਾਲੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਨੂੰ ਅਣਡਿੱਠ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਇਹੀ ਹਦਾਇਤਾਂ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ (ਭੌ-ਵਿਕਾਸ) ਦੇ ਦਸਤਖਤਾਂ ਹੇਠ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦਫਤਰ ਦੇ ਗਸ਼ਤੀ ਪੱਤਰ ਨੰਬਰ 22486-22651 ਮਿਤੀ 31-08-2007 ਰਾਹੀਂ ਸਰਕੂਲੇਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

(iv). ਜੁਮਲਾ ਮਾਲਕਾਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵੇਚੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਹਿਕਮਾਂ ਮਾਲ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਬੈਨਾਮੇ ਕਾਨੂੰਨਨ ਸਹੀ ਮੰਨ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੁਕਮ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਬੈਨਾਮੇ ਕਾਨੂੰਨਨ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹਨ।

(v). ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਵਿਲੋਜ਼ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੋ ਕਿ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜੁਮਲਾਂ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾਂ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੀ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਪਾਸ ਹੈ।

8. ਖਸਰਾ ਗਿਰਦਾਵਰੀ:-

ਪਤੀਯ. 2/2/11

ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਜਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਆਮ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੱਟੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਟੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਖਸਰਾ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਪਿਛਲੇ ਪੱਟੇਦਾਰ ਦਾ ਨਾਂ ਤੇ ਚਾਲੂ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ/ਪੰਚਾਇਤ ਸਕੱਤਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਜਦ ਕੱਚੇ ਵੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਵੇਂ ਪੱਟੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਟੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਖਸਰਾ ਗਿਰਦਾਵਰੀ ਨਵੇਂ ਪੱਟੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

9. ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ 1961 ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਰਣ:-

ਜ਼ਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ 1961 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 7 ਅਧੀਨ ਕੁਲੈਕਟਰਾਂ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 7 ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਰ ਮੱਦਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਰੱਖਣ:-

- (i). ਪ੍ਰੋਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਨਿਸਚਤ ਮੁੱਦੇ (issue) ਤਹਿ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ।
- (ii). ਪ੍ਰੋਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਤੇ ਰਹਿਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਭਰਪਾਈ ਦਾ ਅਵਾਰਡ ਦੇਣ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 1964 ਦੇ ਰੂਲਾਂ ਦੇ ਰੂਲ 20-ਏ ਅਧੀਨ ਉਪਬੰਧ ਹੈ।
- (iii). ਪ੍ਰੋਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਨ ਕਿ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਹਨਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ

ਪਤੀਯ . 20.2.11

ਕਾਬਜ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਪਟੇਦਾਰ ਹਨ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਟੇ ਦੀ ਅਵਧੀ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾਂ ਇਹ ਅਣਅਧਿਕਾਰਤ ਤੌਰ ਤੇ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਹਨ?

- (iv). ਪ੍ਰੋਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਟਾਈਟਲ ਦੇ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਉਲਝਣ। ਜੇਕਰ ਜ਼ਮੀਨ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਉਸ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰਾਉਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ।
- (v). ਧਾਰਾ 7 ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਕੇਸ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਪਾ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਟਾਈਟਲ ਦਾ ਕੇਸ ਸਰਸਰੀ ਨਜ਼ਰੇ (prima facie) ਬਣਦਾ ਵੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਹ ਕੇਸ ਖਾਲੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸਰਸਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਟਾਈਟਲ ਦਾ ਕੇਸ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਖਾਲੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੇਸ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।
- (vi). ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਕੇ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ। 1964 ਦੇ ਰੂਲਾਂ ਦਾ ਰੂਲ 4 ਸਿਰਫ ਇਹ ਹੀ ਇਜ਼ਾਜ਼ਤ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਘਰ ਵਾੜੀ ਆਦਿ ਬਣੀ ਹੋਵੇ ਤਦ ਉਸਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਕੂਲੈਕਟਰ ਰੇਟ ਤੇ ਕੀਮਤ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- (vii). ਇਥੇ ਕੋਈ ਐਸਾ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੂਲੈਕਟਰਾਂ/ਕਮਿਸ਼ਨਰਾਂ ਵਲੋਂ ਧਾਰਾ 7 ਅਧੀਨ ਦਿੱਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ।

10. ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੇਜ਼ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡਜ਼ (ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ) ਐਕਟ 1961 ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਸਬੰਧੀ ਵਿਵਰਣ:-

ਪਤੀਲਾ. ੨੨,

ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਵਿਕਾਸ) ਅਤੇ ਡਵੀਜ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਕੂਲੈਕਟਰ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਹੋਠ ਦਿੱਤੇ ਨੁਕਤੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ:-

(i). ਮਿਆਦ:-

ਧਾਰਾ 11, ਰੂਲ 21-ਏ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਅਧੀਨ ਕੇਸ - ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਉਪਾਰਜਿਤ (cause of action) ਹੋਣ ਤੋਂ 30 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਐਕਟ 1955, ਪੈਪਸੂ ਐਕਟ 1953 ਅਤੇ ਚਾਹੇ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਐਕਟ 1961 ਹੋਵੇ, ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ, ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਮਿਤੀ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੰਤਕਾਲ ਹੋਣ ਤੋਂ 30 ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਵੇਗੀ। ਪ੍ਰੋਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਵਲੋਂ ਉਪਾਰਜਿਤ (cause of action) ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਗਲਤੀ ਨਾਲ "ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਦੀ ਮਿਤੀ" ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, 40 ਸਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾਇਰ ਪਟੀਸ਼ਨਾਂ ਬੇਕਿਆਸੀ ਮਿਆਦ ਪੁਗਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰੱਦ ਕਰਨਯੋਗ ਹਨ ਜਦ ਤਕ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਠੋਸ ਅਧਾਰ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਕਾਕਰਾਂ ਬਨਾਮ ਵਧੀਕ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਚੱਕਬੰਦੀ ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਵਿਵਸਥਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਪੀੜਤਧਿਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਹਾਇਤਾ (Relief) ਲੈਣ ਲਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਸਮੇਂ ਅੰਦਰ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕਰੇ। ਇਥੇ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਵਿਲੇਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਐਕਟ 1961 ਅਧੀਨ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਮੰਨਜੂਰ ਕੀਤੇ ਇੰਤਕਾਲ,

ਪਤੀਯ. ੨੩,

ਪਾਰਟੀਆ ਵਲੋਂ 30-40 ਸਾਲਾ ਬਾਅਦ ਵੰਗਾਰਿਆ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਿਆਦ ਕੇਵਲ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

- (ii). ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਰੀ ਮੁਆਫੀ ਲਈ ਅਰਜੀ ਵੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਮੁੱਖ ਪਟੀਸ਼ਨ ਤੇ ਸੁਣਵਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਰੀ ਮੁਆਫੀ ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਅਰਜੀ ਦਾ ਫੈਸਲਾ, ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਦੇ ਆਰਡਰ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- (iii). ਨਿਸ਼ਚਤ ਮੁੱਦੇ (issue) ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਕ ਇਕ ਕਰਕੇ ਫੈਸਲਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ, ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ, ਸਮੇਤ ਮਾਲ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਤੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰੇ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਬਾਨੀ ਗਵਾਹੀਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।
- (iv). ਕੁਝ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਇੰਤਕਾਲ ਕਾਨੂੰਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਵਿਆਖਿਆ ਮੰਦਭਾਵੀ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਗਲਤ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੰਤਕਾਲ 1953, 1955 ਅਤੇ 1961 ਦੇ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਧੀਨ ਹੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਨਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗਸ਼ਤੀ ਪੱਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਤਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਤਿੰਨਾਂ ਐਕਟਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਇੰਤਕਾਲ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਉਣ।
- (v). ਕੁਝ ਪ੍ਰੀਜਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ, 'ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ' ਅਤੇ 'ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਹਸਬ ਰਸਦ ਰਕਬਾ ਖੇਵਟ' 'ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਹਸਬ ਰਸਦ ਸ਼ਜਰਾ ਨਸਬ', ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਹਸਬ ਰਸਦ ਹਲ ਹਿਸਾ' ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਰਜ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

43/15. 22

ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਇਕ ਹੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਇੰਤਕਾਲ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਨਾਮ ਹੋਣਾ ਬਣਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਲਪਨਿਕ (notional) ਹਿੱਸੇ ਵੱਲ, ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ।

- (vi). ਮਾਨਯੋਗ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਜਮਾਲਪੁਰ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ (ਏ.ਆਈ.ਆਰ. 1985 ਐਸ.ਸੀ.1394) ਦੇ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਵਸਥਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ 'ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ' ਜਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ ਕਲਪਨਿਕ (notional) ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵੱਖਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੰਡ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਜਮੀਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾਮ ਹੇਠ ਦਰਜ ਹੋਣ।
- (vii). ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਉਲਟ, ਕੁਝ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿਜਰਤਕਾਰਾ (evacuee) ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਜਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਾਸੀ (evacuee) ਜਮੀਨ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕਰਕੇ ਪੈਕੇਜ ਡੀਲ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋਏ ਕਬਜ਼ੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਅਲਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਨਿਕਾਸੀ ਜਮੀਨਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੱਖ ਨਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਅਜਿਹੇ ਵਾਕਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮਹਿਕਮੇ ਅਤੇ ਮਾਲ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ।
- (viii). ਕੁਝ ਕੁਲੈਕਟਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਦਾਇਰ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਵਿਲੇਜ਼ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 4 ਦੇ ਅਧੀਨ ਲਿਆਕੇ ਸੁਣ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਧਾਰਾ 4(3) ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰਾਂ ਜੋ 1950 ਆਦਿ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਮੀਨਾਂ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੇ ਕੇਵਲ ਸੀਮਤ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸੁੱਰਖਿਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਟਾਈਟਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਹੱਕ ਪਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਥੇ ਕੋਈ ਉਪਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 4 ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰਕੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ

5/3/85 2/2

ਮਾਲਕੀ ਬਾਰੇ ਉਜਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਕੇਵਲ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਹੀ ਨਿਪਟਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- (ix). ਕਈ ਵਾਰ ਕੇਸ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਇਸ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਇਹ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪਟੇ ਤੇ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਹੁੰਚ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਸ ਤੱਥ, ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਬੋਲੀ ਰਾਹੀਂ ਪੱਟੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ, ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਸ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ, ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਰਿਕਾਰਡ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਇਹ ਤਸਦੀਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਟੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਜ਼ਬਾਨੀ ਗਵਾਹੀਆਂ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਉਹ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਅਤੇ ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਛਾਣ-ਬੀਣ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਹੀ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਆਉਣ ਕਿ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਮੀਨ ਪੱਟੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਅਤੇ ਖੇਵਟਦਾਰਾ ਦੀ ਮਿਲੀ-ਭੁਗਤ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵੀ ਰੋਕੇਗੀ।
- (x). ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਫੈਸਲਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਇਕ ਹੋਰ ਅਧਾਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ 26/01/1950 ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਖਣ ਆਮ ਕਰਕੇ ਜ਼ਮਾਬੰਦੀ ਦੇ ਕਾਸ਼ਤ ਵਾਲੇ ਖਾਨੇ ਦੇ ਇੰਦਰਾਜ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਸ਼ਤ ਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮਕਬੂਜ਼ਾ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾਜ ਇਸ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਸਨ। ਧਾਰਾ 2 (ਜੀ) ਅਧੀਨ ਦਰਜ ਅਪਵਾਦ (Exception) iii ਕਬਜ਼ਾ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ 3 ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ:-

(ੳ) ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ,

53/15. 20/21

- (ਅ) ਕਿ ਇਹ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਵਲੋਂ ਵਾਹੀ ਅਧੀਨ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਤੌਰ ਉਪਰ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ।
- (ੲ) ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁੱਝ 26-01-1950 ਜਾ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਾ 2 (ਜੀ) ਦੇ ਅਧਵਾਦ (viii) ਲਈ, 4 ਨੁਕਤਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਉਤਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ:-
- (ੳ) ਕਬਜ਼ਾ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਦਾ ਆਪਣੇ ਬਣਦੇ ਹਿੱਸੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭੋਂ ਉਪਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਦੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮਕਬੂਜ਼ਾ ਮਾਲਕਨ ਦਾ ਅੰਦਰਾਜ ਇਸ ਮੰਤਵ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ,
- (ਅ) ਕਿ ਇਹ (ਕਬਜ਼ਾ) ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਚਲਿਆ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ,
- (ੲ) ਕਬਜ਼ਾ 26-01-1950 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ,
- (ਸ) ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਆਈ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਭੋਂ ਮਾਲੀਆ ਦੀ ਤਸਖੀਸ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਤੱਥ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਜਾਵੇ ਤਦ ਇਹ ਕੇਸ ਅਮਦਾਦ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਅਤੇ ਕੇਸ ਅਧੀਨ ਆਈ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਹੀ ਰਹੇਗੀ।
- (xi). ਧਾਰਾ 11 ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਕੁਲੈਕਟਰ, ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਮਾਲਕਾਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ ਕੁੱਝ ਇਕ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇਸ ਧਾਰਾ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੇਵਲ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਦੇ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਨਾ ਮਾਲਕੀ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਆਪਣੇ ਪੂਰਵ ਰੁਤਬੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹੇਗੀ ਭਾਵ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟਾਏਗੀ।

ਮੁੱਲ. ੨੨, ੧

- (xii). ਕੁੱਝ ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ "ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ" ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਲੇਜ਼ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (ਜੀ) ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਤਵ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਐਕਟ ਅਨੁਸਾਰ ਅਜਿਹੀਆਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਹੀ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਧਾਰਾ 2 (ਜੀ) (5) ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ (ਮਾਲਕੀ ਦੱਸੇ ਬਗ਼ੈਰ) ਜੋ "ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ" ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਹਨ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਹ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦਰਅਸਲ ਨਿੱਜੀ ਮਾਲਕੀ ਦੀਆਂ ਜੋ ਜ਼ਮੀਨਾਂ "ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ" ਦਰਸਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਹ ਮਾਲ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਅੰਦਰਾਜਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਂਝੇ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹੋਣ ਉਹ ਵੀ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- (xiii). ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹਨ ਉਹ 1961 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (ਜੀ) ਦੀਆਂ ਛੋਟਾਂ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਧਾਰਾ 2 (ਜੀ) ਦੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਉਪਬੰਧ ਦਰਜ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅਧੀਨ ਇਸ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਹੋਣ ਤੋਂ ਛੋਟ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕੁੱਝ ਕੁ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸਵੈ ਵਿਰੋਧੀ ਨਿਰਨੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ

5/3/91. 2/2/11

ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਕਦੀਮ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਇਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਉਹ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਦੇ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਜਨਵਰੀ 1950 ਤੋਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

- (xiv). ਕੁੱਝ ਕੁ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਪਟੇ ਤੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਪਟੇਦਾਰਾਂ/ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਬਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਕੀ ਰਾਹੀਂ, ਇਸ ਆਧਾਰ ਤੇ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਕਿ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਸਾਂਝੇ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਲ ਦਰ ਸਾਲ ਪੱਟੇ ਤੇ ਦੇਣਾ ਸਾਂਝੇ ਮੰਤਵਾਂ ਵਿਚ ਇੱਕ ਮੰਤਵ ਹੈ।
- (xv). ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਰਸਾ ਕੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭੁੱਲ ਜੋ ਅਕਸਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਾਮਲਾਤ ਦੇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਤ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਇਹ ਅਗਾਂਹ ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੱਚਤ ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਜੁਮਲਾ ਮੁਸ਼ਤਰਕਾ ਮਾਲਕਾਨ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੱਕਬੰਦੀ ਦੌਰਾਨ, ਖੇਵਟਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ, ਜੋਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਕੱਟ ਲਗਾ ਕੇ ਸਾਂਝੇ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਰਾਖਵੀਆਂ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਚੱਕਬੰਦੀ ਐਕਟ, ਅਧੀਨ ਨਿਯਮਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਉਪਰ ਪੈਰਾ 5 ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਤੇ ਵੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।
- (xvi). ਕਈ ਵਾਰ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ, ਦੂਸਰੇ ਕੁਲੈਕਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਕਲੇ ਤੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸੁਭਾਅ (ਨੋਚਰ) ਦੇ ਕੇਸ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਏ ਗਏ ਹਨ।
- (xvii). ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਜਮਾਈ ਹੋਈ ਤਜਵੀਜ਼ (Proposition) ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦੇ ਟਾਈਟਲਾਂ ਬਾਰੇ ਨਿਆਂਜਨਕ ਨਿਰਣਾ ਦੇਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਕੁਲੈਕਟਰ ਹੀ ਸਮਰੱਥ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਫਸਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ

43/15. 2/5/11

ਟਾਈਟਲ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਚੱਕਬੰਦੀ ਅਫਸਰ, ਮਾਲ ਅਫਸਰ ਆਦਿ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਦਫ਼ਾ 11 ਅਧੀਨ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਦੁਬਾਰਾ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਉਣ।

(xviii). ਕੁਲੈਕਟਰ/ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11 ਅਧੀਨ ਪਹਿਲੇ ਲਏ ਨਿਰਣੇ ਉਪਰ ਪੁਨਰਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।

11. ਅਦਾਲਤੀ ਕੇਸ/ਅਪੀਲਾਂ:- ਇਹ ਅਕਸਰ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਡੀਸ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ (ਵਿਕਾਸ), ਡਵੀਜ਼ਨਲ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰਜ਼ (ਪੰਚਾਇਤ) ਅਤੇ ਜ਼ਿਲਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਵੱਲ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ। ਕਈ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਸਰਪੰਚ ਹੀ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਬਜ਼ਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰਾਂ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਸਕੱਤਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਪ੍ਰਥਮ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕੋਰਟਾਂ ਕੇਸਾਂ ਦਾ ਮੁਲਾਅੰਕਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ, ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਸਰਪੰਚ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਲੰਬਤ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਰਾਹੀਂ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਦੇਖਣਾ ਬਲਾਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ ਅਫਸਰ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਮਾਹਿਰ ਵਕੀਲਾਂ ਵਲੋਂ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਾ ਨਹੀਂ। ਸਰਪੰਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਤੁਰੰਤ ਲੱਭ ਕੇ ਚੈਕ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵੱਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਜਵਾਬ ਦਾਅਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵੈਟ ਕਰਨ।

12. ਇਹ ਪ੍ਰੀਜ਼ਾਈਡਿੰਗ ਅਫਸਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਤੇ ਬਚਾਅ ਉਚਿਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਗਵਾਹੀਆਂ ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ

ਬੀ. ਡੀ. ਕੇ. 2,

ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਤੱਥਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਅਤੇ ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਪਾਸ ਅਜਿਹਾ ਬਹੁਤ ਰਿਕਾਰਡ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਛਾਣ ਬੀਣ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੂਚਨਾ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੋ ਕੇਸ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਬਹੁਤ ਚਾਨਣ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਰਿਸ਼ਟ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਹੁਕਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਪੰਚ ਅਤੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਬਜ਼ਦਾਰਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ ਦੇ ਵਾਕਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਚੈਕ ਕਰਨ। ਮਾਲ ਮਹਿਕਮੇ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ, ਦੀ ਮਿਲੀ ਭੁਗਤ (ਕੇਸਿਸ ਆਫ ਕੰਪਲੀਸਿਟੀ) ਦੇ ਕੇਸ ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਕਸੂਰਵਾਰ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦੀ ਜਾਵੇ।

ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ 11 ਅਧੀਨ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਵੈਸੀ ਜੂਡੀਸ਼ੀਅਲ ਕਿਸਮ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉੱਤੇ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਠੋਸ ਕਾਰਨ ਦੇ ਕਿੰਤੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਲੈਂਜ ਕਾਮਨ ਲੈਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਕਟ 1961 ਦੀ ਧਾਰਾ 14 ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਗੈਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਐਕਟ ਅਤੇ ਰੂਲਾਂ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਸਤੀਸ਼ ਚੰਦਰਾ

14-11-07

ਸਕੱਤਰ, ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤ